

Laat de kip toch broeden

“Waar ga jij in vredesnaam nou doen?”, vroeg mijn kamergenoot toen ik in het Nederlands Instituut in Rome alle tafels van de bibliotheek voor een heel weekend had belegd met stapels boeken, kopieën, aantekeningen, schetsen, foto's en een heuse typemachine.

Het was een einde winter 1985, en ik was een half jaar daarvoor begonnen met mijn promotieonderzoek. Zojuist had ik mezelf de opdracht gegeven een samenhang te vinden tussen voorheen altijd geïsoleerd bekeken restanten van een antiek dak. Uitgangspunt waren “antefixen”, de gedecoreerde uiteinden van terracotta randdakpannen uit het archaische Italië van vóór de Romeinen. Dat was mijn scriptieonderwerp geweest en daar ging ik nu op promoveren, maar dan anders dan ik had vermoed.

Ik had mezelf een opdracht gegeven. Die berustte op het vermoeden dat je best materiaalcategorieën op zichzelf kunt bestuderen, maar dat echte vooruitgang pas in het verschiets ligt wanneer je de samenhang tussen die categorieën bloot legt. Dus alle mogelijke technische, stilistische en constructieve aspecten tegelijk beschouwt van zowel antefixen als dakpannen en overig bekledingsmateriaal. Dat was tot nog toe nooit gebeurd. Ik moest daarom opeens een handvol disciplines samenvoegen die tot dan toe gescheiden waren. En werkelijk van mijn fantasie gebruik maken, want al het materiaal was fragmentarisch - dat heb je nu eenmaal in de archeologie. Van de antefixen waren wel verfmonsters en kleianalyse beschikbaar, maar niet van de friezen. Wel herkenbare decoratieschema's op dakpannen, maar weer niet op antefixen. En op controlevindplaatsen in de antieke wereld waren drie deze categorieën nooit tezamen aangetroffen.

Oplossing? Neem aan dat er een rationeel werkend atelier aan de gang is geweest, maak een afhankelijkheidsraster van waarnemingen in alle mogelijke verschillende categorieën, vul de leemtes in met aannemelijke parallellen uit andere, nabije genres, probeer dat alles eerst intuïtief te koppelen, haal ze vervolgens zoveel mogelijk onderuit, kijk dan wat erover blijft, en voilà!

Maar tijdens dat proces moet je de broedende kip niet storen. Die raakt anders geweldig in de war, fladdert op en kwakt heel naar weer neer. Ik kon mijn kamergenoot op dat moment werkelijk niet uitleggen waar ik mee bezig was. En de melkboer al helemaal niet. De logica reconstrueer je vaak achteraf. Dat ter plekke uitleggen hoeft ook niet, denk ik. Er kwam - gelukkig - een verbazende en tevens goed falsifieerbare én voorspellende hypothese uit, dat weekend. Die bleek jaren later met lof verdedigbaar.

Ik heb die uren in de Romeinse bibliotheek altijd als de belangrijkste *flow* uit mijn hele wetenschappelijke carrière beschouwd. En het niet erg gevonden dat ik het toen niet kon uitleggen.

In een later leven, als nationaal voorlichter voor de archeologie, wilde ik dan ook liever niets weten van lopend onderzoek waar dan ook. Alleen als het ei ook daadwerkelijk was uitgekomen, vond ik, viel er iets met een groter publiek te communiceren.

Column in: M. Drenthen et al. (red.), *Ethiek van wetenschapscommunicatie. Mag je alle kennis communiceren?*, Boom/Amsterdam (2005) 39-40